

Warszawa, 19-03-2026 r.

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

IV.022.4.2026.MS

Pan Arkadiusz Myrcha
Sekretarz Stanu
Ministerstwo Sprawiedliwości
ePuap

Szanowny Panie Ministrze,

w odpowiedzi na korespondencję z dnia 2 marca 2026 r. dotyczącą projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz ustawy – Kodeks postępowania cywilnego (UD366) — uprzejmie przedstawiam stanowisko dotyczące proponowanych zmian.

Projekt odpowiada postulowanej przez Rzecznika Praw Obywatelskich konieczności uregulowania kontaktów osób ubezwłasnowolnionych z osobami bliskimi, a także z innymi osobami, z którymi jest związana emocjonalnie. Brak regulacji dotyczących kontaktów był przedmiotem skarg kierowanych do Rzecznika Praw Obywatelskich, w związku z którymi Rzecznik zwrócił się do Ministra Sprawiedliwości wskazując na potrzebę uregulowania tych kwestii w oderwaniu od prowadzonych prac nad zlikwidowaniem instytucji ubezwłasnowolnienia¹.

¹ Zob. ostatnie wystąpienie Rzecznika Praw Obywatelskich do Ministerstwa Sprawiedliwości z 21 maja 2025 r. IV.7024.22.2018.MS

https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/2025-05/Do_MS_ubezwlasnowolnienie_kontakty_21_05_2025.pdf

Obecnie w polskim systemie prawnym brak jest regulacji dotyczącej kontaktów pełnoletnich osób ubezwłasnowolnionych z ich bliskimi. Przepisy dotyczące kontaktów, zawarte w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym² dotyczą tylko kontaktów małoletnich dzieci i brak jest przepisów pozwalających stosować tę regulację odpowiednio, także wobec dorosłych osób ubezwłasnowolnionych. Stanowisko takie zajął również Sąd Najwyższy w uchwale z 17 maja 2018 r. (sygn. akt III CZP 11/18), w której wskazał, że „rodzicom dorosłego dziecka, które jest ubezwłasnowolnione całkowicie (...) nie przysługuje uprawnienie do żądania rozstrzygnięcia przez sąd opiekuńczy o sposobie utrzymywania kontaktów z tym dzieckiem”.

Projekt ustawy jest również wynikiem realizacji wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 20 października 2022 r., (sprawa Bierski przeciwko Polsce, nr skargi 46342/19), w którym Trybunał uznał, że brak w polskim systemie prawnym jakichkolwiek ram regulacyjnych chroniących prawo skarżącego, będącego ojcem, któremu była żona odmawiała kontaktów z ich wspólnym synem ubezwłasnowolnionym całkowicie, narusza prawo skarżącego do poszanowania jego życia rodzinnego i stanowi naruszenie art. 8 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka³.

Zakres proponowanej regulacji koresponduje również z art. 22 Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych⁴, zgodnie z którym żadna osoba niepełnosprawna, bez względu na miejsce zamieszkania lub warunki życiowe, nie może być narażona na arbitralną lub bezprawną ingerencję w życie prywatne, sprawy rodzinne, dom lub korespondencję, czy innego typu komunikację międzyludzką, ani też na bezprawne naruszanie jej czci i reputacji. Osoby niepełnosprawne mają prawo do ochrony prawnej przed tego rodzaju ingerencjami.

² Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. z 2026 r. poz. 236), dalej: k.r.o.

³ Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzonej w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmienionej następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełnionej Protokołem nr 2 (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.), dalej: Europejska Konwencja Praw Człowieka.

⁴ Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych, sporządzona w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r. (Dz. U. z 2012 r. poz. 1169 ze zm.).

Należy przypomnieć, że Rzecznik Praw Obywatelskich od lat postuluje zniesienie ubezwłasnowolnienia, wskazując na konieczność zastąpienia instytucji ubezwłasnowolnienia innym instrumentem prawnym w pełniejszy sposób realizującym dyrektywy godności, wolności i równego traktowania każdej osoby⁵. Jednak mając na uwadze tempo prowadzonych prac nad ustawą o instrumentach wspieranego podejmowania decyzji oraz konieczność realizacji wiążących Polskę zobowiązań międzynarodowych, potrzeba uregulowania kwestii kontaktów wydaje się być uzasadniona niezależnie od prowadzenia prac w zakresie zniesienia instytucji ubezwłasnowolnienia.

Mając na uwadze powyższe, Rzecznik Praw Obywatelskich, co do zasady, pozytywnie ocenia kierunek proponowanej zmiany. Poniżej zostały wskazane pewne kwestie szczegółowe, które zdaniem Rzecznika wymagają sprecyzowania bądź ponownej refleksji nad kształtem proponowanej instytucji.

- 1) Projekt po art. 175 k.r.o. wprowadza art. 175¹ k.r.o., w którym zawarto ustawowy obowiązek opiekuna prawnego osoby ubezwłasnowolnionej całkowicie do poszanowania jej życia prywatnego i rodzinnego, w szczególności do uwzględnienia woli tej osoby co do utrzymywania kontaktów z innymi osobami, a także do informowania sądu, jeżeli utrzymywanie kontaktów jest sprzeczne z interesem osoby ubezwłasnowolnionej całkowicie lub zagraża jej zdrowiu lub życiu. Obowiązek ten wynika przede wszystkim z Konstytucji oraz wiążących Polskę aktów prawa międzynarodowego, jednak ustawowe wyrażenie tego obowiązku może dodatkowo wzmacniać ochronę osób ubezwłasnowolnionych.

Regulacja ta nie została wprost rozciągnięta na osoby ubezwłasnowolnione częściowo. W kwestii tej nie wypowiedział się ustawodawca w uzasadnieniu do projektu, nieznane są zatem motywy pominięcia tej grupy osób. Powyższe przemilczenie rodzi jednak wątpliwości z punktu widzenia art. 178 § 2 k.r.o., zgodnie z którym, w zakresie nieuregulowanym przez przepisy, które przewidują ustanowienie kuratora, stosuje się odpowiednio do kurateli przepisy o opiece (...). Jednocześnie jednak ustawodawca w projekcie opiniowanej ustawy w zakresie wprowadzanych przepisów posługuje się wyłącznie sformułowaniem „ubezwłasnowolniony całkowicie”, co sugeruje, że projektowana ustawa dotyczy jedynie osób ubezwłasnowolnionych całkowicie.

⁵ Zob. m.in. wystąpienie Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 7 października 2022 r., XI.070.3.2022.MWR.

W doktrynie zwraca się uwagę na szeroki zakres odpowiedniego stosowania przepisów o opiece. Jak wskazuje G. Matusik „w ogólnych rozważaniach o kurateli łatwiej jest wskazać przepisy o opiece, które na pewno nie znajdują zastosowania do stosunku prawnego kurateli. Wynika to z istotnych różnic między różnymi typami kurateli. Kuratela ze znacznym zakresem pieczy nad osobą i majątkiem kuranda zbliża się istotnie do opieki, co uzasadnia szersze stosowanie przepisów o tej opiece”. Co do zasady wskazuje się, że odpowiednie zastosowanie znajdują art. 147-156, 158-161, 163-169, 171-176 k.r.o.⁶

Oczywiście sytuacja osób ubezwłasnowolnionych całkowicie w założeniu jest znacząco różna od sytuacji osób ubezwłasnowolnionych częściowo. W praktyce, w szczególności w przypadku osób przebywających w placówkach opiekuńczych, ich sytuacja może być faktycznie zbliżona do osób ubezwłasnowolnionych całkowicie, z uwagi na ograniczenie tym osobom dostępu do świata zewnętrznego i uzależnienie przynajmniej części ich decyzji od władz placówek, w których przebywają. Należy zaznaczyć, że zakres uprawnień kuratora każdorazowo określa sąd, zatem w praktyce niejednokrotnie sytuacja prawna osób ubezwłasnowolnionych częściowo może być zbliżona do osób ubezwłasnowolnionych całkowicie. Ma to w szczególności miejsce, jeśli kurator dysponuje również prawem do reprezentacji osoby ubezwłasnowolnionej częściowo.

Mając powyższe na uwadze zasadne wydaje się jednoznaczne określenie, czy przepisy o kontaktach bezwzględnie nie będą dotyczyć osób ubezwłasnowolnionych częściowo, aby wyeliminować przedstawione wyżej wątpliwości, wynikające z ogólnej zasady, iż przepisy o opiece stosuje się w zakresie nieuregulowanym, odpowiednio do kurateli.

- 2) Z uzasadnienia projektu wynika, że potrzeba regulacji kontaktów z osobą ubezwłasnowolnioną dotyczy osób pełnoletnich. Jest to zrozumiałe, bowiem małoletni ubezwłasnowolnieni są objęci dyspozycją przepisu ogólnego dotyczącego kontaktu z małoletnimi. Kwestia ta nie została jednak doprecyzowana w projekcie

⁶ G. Matusik, Komentarz do art. 179, [w:] Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, wyd. 11, red. M. Domański, J. Słyk, Legalis 2024.

ustawy – jedynie w projektowanym art. 593³ § 2 Kodeksu postępowania cywilnego⁷, w którym uregulowano, że Minister Sprawiedliwości wskaże sposób i tryb przeprowadzenia wywiadu środowiskowego oraz wzór kwestionariusza, sprecyzowano, że odnosi się to do ustalenia sytuacji **pełnoletniej osoby ubezwłasnowolnionej całkowicie**.

Wprowadzenie takiego doprecyzowania jedynie w jednym przepisie sprawia, że niejednoznaczny staje się krąg osób ubezwłasnowolnionych całkowicie objętych opiniowaną regulacją. W pozostałych projektowanych przepisach nie sprecyzowano bowiem, że dotyczą one **osoby pełnoletniej**. Wskazany brak precyzji może rodzić szereg wątpliwości i problemów. Należy mieć bowiem na uwadze, że małoletnie dzieci powyżej 13. roku życia również mogą zostać ubezwłasnowolnione całkowicie, z przyczyn wskazanych w ustawie. W przypadku gdy jeden z rodziców, niezamieszkujących z dzieckiem, wyrazi chęć uregulowania kontaktów z małoletnim dzieckiem ubezwłasnowolnionym całkowicie, może pojawić się pytanie, czy stosuje się przepisy ogólne dotyczące kontaktów z małoletnimi, czy też regulację szczególną dotyczącą kontaktów z ubezwłasnowolnionymi całkowicie. Należy w tym miejscu podkreślić, że w przypadku kontaktów z dzieckiem ustawodawca przyznaje więcej uprawnień stronom w zakresie realizacji prawa do kontaktów (por. art. 175¹ § 3 k.r.o. w brzmieniu projektowanej ustawy). Zasadne jednak w tym zakresie wydaje się jednoznaczne uregulowanie, że w sprawie małoletniego dziecka ubezwłasnowolnionego całkowicie, stosuje się przepisy ogólne dotyczące kontaktów z małoletnimi.

- 3) W projektowanym art. 593¹ § 1 k.p.c. osobą uprawnioną do wystąpienia z wnioskiem o ustalenie, ograniczenia lub zakazanie osobistych kontaktów, a także o wykonywanie kontaktów, jest osoba ubezwłasnowolniona całkowicie. Takie rozwiązanie należy ocenić pozytywnie, bowiem osoba ubezwłasnowolniona winna mieć możliwość samodzielnego wnioskowania o kontakty z osobami, które są jej bliskie. Przyznanie tej legitymacji jest szczególnie istotne w przypadku sprzeciwu opiekuna prawnego co do tych kontaktów.

Przyznanie osobom ubezwłasnowolnionym uprawnienia do wystąpienia do sądu z wnioskiem o ustalenie kontaktów, musi wiązać się z koniecznością uregulowania

⁷ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego, Dz. U. z 2024 r. poz. 1568 ze zm., dalej: k.p.c.

przepisów w taki sposób, by dostęp do sądu **nie był dla nich ograniczony poprzez formalizm przepisów prawnych.**

W związku z tym należy rozważyć wprowadzenie w ustawie o kosztach sądowych w sprawach cywilnych⁸ zwolnienia od obowiązku uiszczania opłat w sprawie o kontakty zainicjowanej przez ubezwłasnowolnionego, tak jak ustawodawca uczynił to w przypadku spraw o uchylenie lub zmianę ubezwłasnowolnienia (art. 96 ust. 1 pkt 9a u.k.s.c.). Nie można oczekiwać od osoby, której majątkiem dysponuje opiekun prawny, że będzie w stanie uiścić, nawet niewielką opłatę sądową od wniosku. Trzeba mieć również na uwadze, że sprawy o kontakty mogą się toczyć także w sytuacji, gdy opiekun prawny sprzeciwia się kontaktom i potencjalnie mógłby odmówić w takiej sytuacji uiszczenia na rzecz ubezwłasnowolnionego, opłaty od wniosku, blokując tym samym ubezwłasnowolnionemu dostęp do sądu.

Powyższe dotyczy także potencjalnych braków formalnych wniosku złożonego przez ubezwłasnowolnionego. Zasadne byłoby uwzględnienie, że osoba ubezwłasnowolniona, niereprezentowana przez profesjonalnego pełnomocnika, składając wniosek w sprawie, może nie dopełnić wszystkich wymagań formalnych wskazanych w ustawie. W tym zakresie warto rozważyć wprowadzenia rozwiązań zbliżonych do tych zawartych w art. 560 k.p.c. znoszących nadmierny formalizm procesowy w stosunku do apelacji złożonej przez ubezwłasnowolnionego w sprawie o ubezwłasnowolnienie. Zgodnie z tym przepisem, środka odwoławczego wniesionego przez osobę, której dotyczy wniosek o ubezwłasnowolnienie, nie odrzuca się z powodu nieusunięcia braków formalnych. Taka regulacja wydaje się niezbędna w celu zapewnienia ubezwłasnowolnionemu faktycznej możliwości dochodzenia swoich praw. Należałoby uwzględnić, że osoba ubezwłasnowolniona całkowicie, może nie być zdolna do zaznajomienia się z wymaganiami formalnymi wniosku składanego do sądu i w rezultacie może nie dopełnić swoich obowiązków, pozbawiając się realnej szansy egzekwowania swoich praw. Tym samym zasadne jest rozważenie rezygnacji w stosunku do osoby ubezwłasnowolnionej całkowicie składającej wniosek, z sankcji w postaci zwrotu wniosku, którego braków nie uzupełniono w terminie, jeżeli co do zasady jego procedowanie jest nadal możliwe. Projektodawca mógłby również rozważyć wprowadzenie regulacji obligującej sąd

⁸ Ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, Dz. U. z 2025 r. poz. 1228 ze zm., dalej: u.k.s.c.

do ustanowienia w takim przypadku pełnomocnika z urzędu, celem usunięcia braków pisma, które uniemożliwiają nadanie biegu sprawie.

- 4) Kwestią wymagającą doprecyzowania w projektowanych przepisach jest przesądzenie o możliwości udzielenia zabezpieczenia kontaktów na czas trwania postępowania. Mając na uwadze brak odesłania, czy do ustalenia kontaktów z osobą ubezwłasnowolnioną stosuje się również przepisy k.p.c. dotyczące zabezpieczenia kontaktów z małoletnimi (jak np. art. 756¹ k.p.c.) należy uznać, że w obecnym kształcie projektu, byłoby możliwe udzielenie zabezpieczenia na zasadach ogólnych. Zasadne jednak wydaje się odesłanie do odpowiedniego stosowania art. 756¹ k.p.c., który wymaga przeprowadzenia rozprawy w przedmiocie rozpoznania wniosku, z tym zastrzeżeniem, że przed zabezpieczeniem kontaktów konieczne byłoby wysłuchanie ubezwłasnowolnionego. W projekcie słusznie uregulowano obowiązkowe wysłuchanie osoby ubezwłasnowolnionej przed wydaniem orzeczenia kończącego, zatem zasadne wydaje się, aby i w przedmiocie zabezpieczenia, w celu ochrony interesu osoby ubezwłasnowolnionej, rozpoznanie wniosku o udzielenie zabezpieczenia następowało na rozprawie i po wysłuchaniu tej osoby.

Uwagi powyższe przekazuję stosownie do art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2024 r. poz. 1264 z późn. zm.), z nadzieją, że okażą się one pomocne w toku dalszych prac legislacyjnych nad projektem.

Z poważaniem

Stanisław Trociuk

Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

/-wydano i podpisano elektronicznie/